

Görünmeyen Kimlikler: Öteki Kimliği Bağlamında “Kayıp Şehir” Dizisinin Analizi

Unseen Identities: Analysis of the TV Serial “Kayıp Şehir” in Regard to Other Identities

Ece Ünür¹

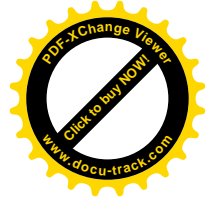
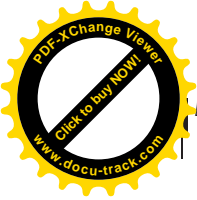
Özet

Bu makalenin amacı “biz” ve “onlar” karşıtlığında şekillenen öteki kimliğinin oluşum ve temsil süreçlerini incelemektir. Oluşum bağlamında, ilk olarak sosyal kimlik teorisi ele alınmış ve akabinde ötekinin oluşumu ve pekiştirilmesi için elzem olan stereotipik söylemler ve önyargılar irdelenmiştir. Temsil bağlamında ise öteki kimliğinin medyada yansımaları vurgulanmış ve ardından “Kayıp Şehir” dizisindeki öteki kimlikleri ele alınmıştır. Ötekilerin medya temsilleri genellikle önyargılar ve dışlamalar üzerine odaklanmaktadır. “Kayıp Şehir” dizisi ise bu önyargıları kırmayı amaçladığı ve ötekilere diğer medya yayınlarından fazla yer verdiği için incelemeye değer görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kayıp Şehir dizisi, Sosyal Kimlik Teorisi, Stereotipler, Önyargılar, Ekme Kuramı, Yaftalama.

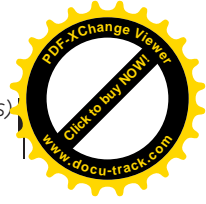
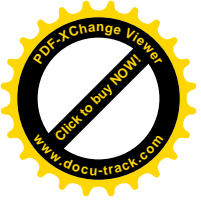
¹ Arş. Gör. Dr., Haliç Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, unurece@gmail.com

Abstract

The purpose of this article is to analyze the formation and the representation process of the other identities which are shaped through “us and them” contradiction. In the context of formation, the Social Identity Theory is taken into account at first, subsequently, prejudgments and stereotypical expressions are examined which considered to be indispensable in order to consolidate the formation of the other identity. Nevertheless, in the sense of representation, media impacts of the other identity are stressed and the other identities of the TV Series “Kayıp Şehir” are taken into consideration. As can be noted from the research, the presentations of others in media are generally centered upon prejudice and exclusion. Since TV Series “Kayıp Şehir” aims to overcome this prejudice and gives wide coverage to the others more than the average media broadcast, it is considered to be an asset and for this reason, it is widely examined in this research.

Keywords: *The Serial “Kayıp Şehir”, Social Identity Theory, Stereotypes, Prejudice, Cultivation Theory, Labelling Theory.*

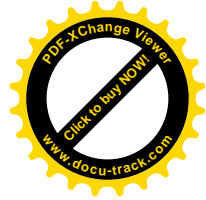
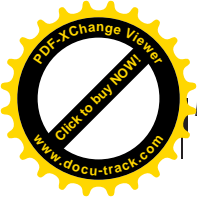
Giriş

Birey, sosyal hayatta ilişkilerini kurarken zihninde var olan bir takım değerlendirmeleri kullanmaktadır. *Stereotip* veya basmakalıp yargı olarak adlandırılan bu zihinsel değerlendirmeler, bireyin yetiştiği çevrede edindiği bilgilerle doğrudan ilintilidir. Diğer bir ifadeyle, bireyin tarihi, kültürel ve sosyal yaşamışlıkları ona, hangi kimliklerin kendisine yakın hangilerinin ise uzak olduğuna dair bilgiler ve veriler sunmaktadır. Bu durum “biz” ve “onlar” ayırımına yol açmakta ve bu ayırım ötekileştirmeyi doğurmaktadır.

Yaşamışlıklar ve öğrenilen bilgiler neticesinde bireyin zihninde bir “ben” ve “ben”e uygun düşen bir “biz” kavramı oluşmaktadır. Bu gruplandırmanın içinde yer alan tüm bireyler, olumlu olarak tanımlanırken; “biz” kategorisinin dışında kalanlara genellikle olumsuz özellikler atfedilmektedir. “Biz”in dışında varlığını sürdüren “onlar”, aslında “biz”in zıttından oluşmaktadır. “Onlar”, diğer bir ifadeyle öteki kimliği; deneyimler, geçmiş yaşamışlıklar ve önyargılar neticesinde şekillenen ve söylem yoluyla pekişen bir dışlama mekanizması olarak işlev görmektedir. Ötekiler bir bakıma toplumunun geneline aykırı düşen düşünce ve davranış kalıplarını sergileyenlere veya dış görünüş itibari ile anaakıma uymayanlara -diğer bir ifade ile genel kabul görenin aksine davranışlar sergileyenlere- verilen genel etikettir.

Dışlama mekanizması olarak kullanılan ötekilik, medya yayınlarında yer alan söylemler ile pekiştirilmektedir. Uyarın-Tepki Kuramı ve Eleştirel Teori gibi medyanın gücünün sınırsız olduğunu savunan yaklaşımlar göz önünde bulundurulduğunda; birey medyada gördüklerine inanma eğilimindedir. Dolayısıyla medyanın zihinlere yerleştirdiği etiketlemeleri bilinçli olarak veya bilinçsizce kabul etmekte ve bu doğrultuda davranış ve düşünce kalıpları geliştirmektedir. Medya öteki olarak adlandırdıkları kimlikleri ya yeterince temsil etmemekte ya da temsilleri olumsuz olaylarla birlikte sunarak, bireylerde bu kimliklere karşı önyargıların gelişmesine sebep olmaktadır. Buradan yola çıkarak söz konusu makale kapsamında ilk olarak kimlik oluşumlarına ve bu süreçte stereotipler ile önyargıların etkisine değinilmiştir. Ardından öteki kimliğinin İstanbul’daki ana yerleşim alanlarından birisi olan Tarlaş ele alınmış ve son kısımda bu semti konu alan “Kayıp Şehir” dizisindeki öteki kimlikleri irdelenmiştir.

Ötekilerin medya temsillerinin büyük oranla olumsuzluk içerdiği

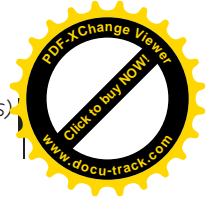
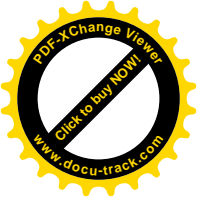
günümüzde, “Kayıp Şehir” dizisinde fark yaratırcasına, ötekilerin iç dünyalarına yer verilmiş ve dizinin ana karakterleri ötekiler arasından oluşturulmuştur. Doğular, Lazlar, siyahiler, hayat kadınları, travestiler ve sokak çocukları olmak üzere 6 temel öteki kimliği dizide temsil imkanı bulmuş ve makalenin uygulama kısmındaki içerik analizi bu karakterlerin nasıl yansıtıldığına odaklanılarak yapılmıştır.

Sosyal Kimlik Teorisi

Henri Tajfel tarafından gruplararası ilişkileri analiz etmek üzere geliştirilen Sosyal Kimlik Teorisi, bir gruba üyelikten kaynaklanan kimliğin oluşumunu analiz etmeyi ve aidiyetin yarattığı bu kimliğin grup davranışlarına olan etkisini açıklamaktadır. Tajfel’e göre sosyal kimliğin gelişimi sosyal kategorizasyon, sosyal özdeşleşme ve sosyal kıyaslama olmak üzere üç aşamalı bir süreçte gerçekleşmektedir (akt. Sakallı, 2010: 179).

Sosyal kimliğin oluşumunun ilk aşaması *sosyal kategorizasyon* sürecidir. Bu aşamada birey çevresini tanımlamayı ve algılamayı kolaylaştırmak için kendisine verilen enformasyonlar doğrultusunda kadın, erkek, işçi, işveren, Müslüman, Hıristiyan, Türk, Avrupalı gibi sosyal kategoriler oluşturmaktadır. Birey oluşturduğu bu kategoriler aracılığıyla, sosyal statüsünden kaynaklanan kimliğini öğrenmekte (Hogg ve diğ., 1995: 260-261) ve dolayısıyla diğerleriyle olan farklılık ve benzerliklerini anlama olanağına ulaşmaktadır. Kategorizasyon aracılığı ile kendisine kimlik oluşturan birey, bu aşamadan sonra benzeşme ve farklılaşma stratejilerini uygulama yoluna gitmektedir. İlk olarak birey ait olduğu grup/kategori içinde yer alan diğer üyelerle kendisi arasındaki benzerlikleri belirginleştirerek; bu sayede bulunduğu konumu sağlamlaştırmaya ve gruptan dışlanmamaya çalışmaktadır. İkinci olarak ise birey kendi kategorisindeki üyeler ile dış kategorilerdeki üyeler arasındaki farklılıkları abartılı bir biçimde sunmayı amaçlamaktadır (Sakallı, 2010: 180). Söz konusu kategoriler ve kategoriler arası farklılıkların abartılı sunumu “biz” ve “onlar” kimliklerinin oluşmasına neden olmaktadır (Reicher, 2004: 933-934).

Birey kendisini bir sosyal kategoriye dahil edip, o kategorideki diğer bireylere benzemeye çalışması sosyal kimlik oluşumunun ikinci basamağı olan *sosyal özdeşleşmeyi* oluşturmaktadır. Sosyal özdeşleşme bireyin o kategoriye ait olduğu düşünülen davranışları daha sık bir

biçimde yapması ve kategorideki diğer üyelerle benzer düşünce kalıplarına sahip olması ile sonuçlanmakta; diğer bir ifade ile birey o kategoriye ait unsurları içselleştirerek kendisine bir kimlik yaratmaktadır (Hogg ve diğ., 1995: 260).

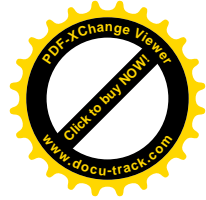
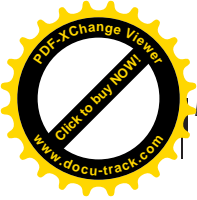
Sosyal kimlik oluşumunun üçüncü ve son aşaması *sosyal kıyaslama* evresidir. Birey özdeşleşmesini tamamladıktan sonra, kendisini diğer kategorilerdeki bireylerle karşılaştırıp; mensubu olduğu kategoriden ve içinde bulunduğu konumdan duyduğu memnuniyeti arttırmaya çalışmaktadır (McLeod, 2008).

Sosyal kıyaslama, benzeşme ve farklılaşma metotları aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Benzeşme evresinde bireyin temel amacı, grubun diğer üyelerinden geri kalmamak, gruptan dışlanmamak ve gruba yönelik aidiyet duygusunu geliştirmektir. Grup içinin hakim görüşünü yansıtmada kullanılan stereotipler bu özelliğine referansla grup içi bütünleşmeye hizmet etmektedir (McGarty ve diğ., 2002: 2). Bir grup veya kategoriye ait olma ihtiyacı, bireylerin giderek birbirlerine benzeşmesine ve dolayısıyla da sosyal tekiplişmeye yol açmaktadır. Tajfel'e göre grup içi benzerliklerin abartılı sunumunun altında yatan temel sebep, ötekilere karşı bir bütünlük ve üstünlük sağlanmaktır. Bu süreçte diğer kategoriler homojenleştirilerek, istenmeyen her türlü kötü özellik dış gruplara ve onların üyelerine yüklenmektedir. Grup içi benzerliklerin abartılı sunumu sosyal tekiplişmenin yanı sıra, bireylerin kimliksizleşmesine ve kişiliksizleşmesine de yol açmaktadır. Olumsuz özelliklerin diğer kategorilere aktarılması ve grup içi benzeşimin tamamlanması, söz konusu kategorinin değerlerini meşrulaştırmak için etkin bir yöntem olmaktadır (Brown ve Turner, 2002: 68).

Farklılaşma evresi genellikle kategorinin alt tabasına mensup bireylerde görülmektedir. “Sosyal farklılaşma, bireyin kendini diğerlerine bağlayan benzerliği rahatlatıcı bir durum olarak değil, değersizleştirici bir durum olarak gördüğü zaman yöneldiği bir süreçtir.” (Bilgin, 1996: 62). Ötekileştirilen, dışlanan veya kimliği üzerinde bir tehdit unsuru gören birey, farklılaştırma yoluyla kendisine yeni bir kimlik inşa etmeye çalışmaktadır (Bilgin, 2007: 114).

Stereotipler ve Önyargılar

Tajfel, “stereotipleri, kategorizasyon sürecinin özel bir hali olarak değerlendirmektedir. Buna göre aynı kategori içinde yer alan özellikler

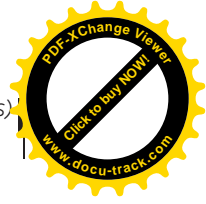
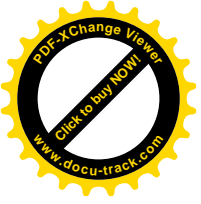

arasındaki benzerlikler, algı sırasında ön planda tutulurken, farklılıklar en düşük düzeyde” (İmançer, 2010: 29) tutulmaktadır. Sosyal kategorizasyonun doğal bir sonucu olan stereotipler, bireyin çevresini algılamak için kullandığı kalıp yargılardır. Etimolojik olarak *stereos* (sağlam, dayanıklı) ve *typos* (karakter) sözcüklerinden meydana gelen stereotip kavramı, sosyal psikoloji literatürüne Walter Lippmann tarafından sokulmuştur. Lippmann *Public Opinion* adlı kitabında stereotipleri “bir grup kişiye (etnik, cinsel, mesleki gruplar) atfedilen özellikler bütünü” olarak tanımlanmıştır (Bilgin, 1996: 98). Lippmann’ın stereotip ile vurgulamaya çalıştığı bireyin herhangi bir eşyaya, mekana, olay veya duruma, kültür-sanat eserine, kişi veya gruba ilişkin “kafasındaki resim”dir. Bu resim bireyin söz konusu konu hakkındaki genel düşüncesinden oluşmaktadır (Bilgin, 2007: 130).

Değişime karşı dirençli olan stereotipleri kimi zaman gözlemlenmiş yargılar neticesinde, kimi zaman gözlemlere başvurmadan, sadece dış grup hakkındaki genel görüş, düşünce ve beklentilerden yola çıkılarak, kimi zamansa beklentiler ve gözlemlerin bir bileşimi neticesinde şekillenmektedir (Brown ve Turner, 2002: 68). Oluşturulan stereotipler, grup içinin değerlerini meşrulaştırdığından ve olumsuzlukları dış gruplara yansıttığından; grup içinde kalan bireylerin kendilerini daha iyi hissetmelerine yol açmaktadır.

Stereotip kavramı genellikle önyargı ile karıştırılmaktadır. “Stereotip daha çok zihinsel temsiller ve algılar düzeyinde yer alan bir bakış çerçevesi, bir tür lens gibi işlerken, önyargı, bunun hemen ardından oluşan değerlendirme ve yargı oluşturma düzeyinde yer almaktadır.” (Bilgin, 2007:130). Bu tanımlamadan yola çıkıldığında stereotiplerin, sosyal temsillerin işlevsel yanını, önyargıların ise yapısal yanını ifade ettiği görülmektedir (İmançer, 2010: 26-27). Lippmann’a göre algılar düzeyinde beliren stereotipler, önyargının oluşmasına etki etmekte ve her ikisinin bileşimi kolektif kimliği şekillendirmektedir. Önyargı kavramını belirli bir dış grup hakkındaki olumsuz dogmatik kanaatler olarak tanımlayan Tajfel, sosyal kategorizasyonun, asimilasyonun ve kavramsal bağdaşımın birleşerek önyargıları şekillendirdiğine değinmiştir (Tajfel, 1969: 173).

Bernhard Six’e göre, stereotiplerin ve önyargıların oluşumu üç farklı süreçte gerçekleşmektedir (akt. İmançer, 2010: 27-28):

1. Sosyo-kültürel Yaklaşım: Birey çocukluk evresinde ailesinden öğrendiklerini içselleştirdiğinden; bu evrede edindiği enformasyonlar, değişime kapalı ve kalıcı stereotiplerin bireyin zihnine yerleşmesine sebep olmaktadır.
2. Psikodinamik Yaklaşım: Bireyin etnik merkezli davranışlara yatkın olması ve etnik kökeninden kaynaklanan dışı vuramadığı duygular; politik, ekonomik ve toplumsal stereotipler oluşmasına yol açmaktadır.
3. Kognitif Yaklaşım: Sosyal kimlik edinmek için bireyin sosyal kategorizasyon eylemini gerçekleştirmesi stereotipleri oluşturan bir diğer yaklaşımdır.

Stereotipler zaman içinde önyargıları oluşturmakta, bu önyargılarsa olumsuz davranışlara dönüşerek dışı grubu ekonomik, politik ve sosyal alanda dezavantajlı bir duruma sokan toplumsal dışlamaya diğer bir tabir ile diskriminasyona yol açmaktadır (Bilgin, 1996: 98).

“Biz” ve “Onlar”: Ötekinin Kimliği

Sosyal kimlik inşası sırasında yaratılan ve bütünüyle iyi özelliklerden oluşan “biz” kategorisinin dışında kalan her grup kötü özelliklerle tanımlanan “onlar”ı oluşturmaktadır. Bu zihinsel kavramsallaştırma zaman içinde “onlar”ın yabancılaşarak ötekileştirilmesine yol açmaktadır. Diğer bir ifadeyle, kimliğin zihinsel üretimi; iyi özelliklerle yüklü “biz”i ve kötü özelliklerle yüklü “öteki”ni yaratmaktadır. Dolayısıyla, sosyolojide iç ve dış grup olarak nitelendirilen “biz” ve “onlar” ancak karşılıklı çatışma içinde varlıklarını sürdürebilmektedir (Baumann, 2009: 52).

Howard Becker’a göre “biz” ve “öteki” arasındaki ayrımı derinleştiren temel etmenlerden birisi etiketlemedir. Bir davranış bireyler tarafından yargılanıp anormal, sapkın, gayrimeşru veya kötü olarak nitelendirildiğinde, o davranış ve o davranışı uygulayanlar etiketlenmektedir. Diğer bir ifadeyle, genel kabul gören davranışların dışına çıkan birey, etiketlenerek ötekileştirilmektedir (akt. Laughey, 2010: 118).

Etiketlemeye sebep olan ana neden sapkın davranışlardan ziyade, sapkın davranışlara yönelik tutum ve yaklaşımlardır (Mutlu, 2008: 101). Sembolik Etkileşimci Yaklaşımına göre anaakımın dışında kalan bireyler sapkın olarak etiketlenerek, toplumun genelinin denetimi altına sokul-

maktadır (Güngör, 2011: 278). Bu işlem aynı zamanda zayıf sınıflara yöneltilen toplumsal bir kontrol biçimi olmaktadır (Smith, 2005: 95).

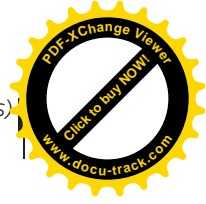
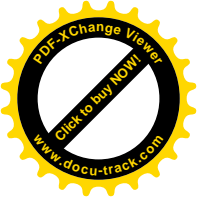
Ötekileştirme, toplum içinde farklı ve marjinal olarak tanımlanan kesimleri dışlamayı ve pasifize etmeyi amaçlayan bir etiketleme biçimidir (Şeker ve Şimşek, 2011: 484). Diğer bir ifadeyle ötekileştirme, toplumun genel değer yargılarının ve normlarının dışında kalan gruplara uygulanan bir tecrit etme stratejisidir. Ötekilerin en temel özellikleri olumsuzluk içermeleri, marjinal olmaları, dışlanmaları ve dolayısıyla homojen olmalarıdır. Öteki tanımı kapsamına girenler artık bireysel olarak anılmak yerine bir topluluk olarak anılmaya başlamaktadırlar ve dolayısıyla ötekiye atfedilen tüm olumsuz özellikler grubun geneli için bir etiket, stereotip ve dolayısıyla önyargı oluşturmaktadır. Genellikle egemen güçlerin ve medyanın kontrolü altında şekillenen stereotiplerin, ötekileştirmeyi meşrulaştırıcı işlevi bulunmaktadır. Stereotipleştirme temsillerinde “düzeni bozmaya eğilimi olan ya da olduğu düşünülen kesimler bir takım basmakalıp yanlış temsiller ile toplumdan tecrit edilir.” (Şeker ve Şimşek, 2011: 486).

Her ne kadar farklılık üzerinden tanımlansa da, ötekinin inşası için asgari düzeyde bir benzerliğe de ihtiyaç bulunmaktadır çünkü “bu benzerlik, farklılaşırken kendini tanımak, onda kendini bulmak için zorunludur. Bu farklılık ya da ötekilik, bizim ‘negatif garantimiz’ işlevindedir ve bizim kendimizi muhafaza edebilmemiz için, onun ‘kendini yerinde’ durması gerekir.” (Bilgin, 2007: 179). Dolayısıyla birey bir yandan ötekiden kaçarken diğer yandan onunla özdeşleşmektedir (Connolly, 1995: 214).

Ötekileştirmenin dört temel işlevi bulunmaktadır (Bilgin, 2007: 185-198):

1. Kimlikleştirme: Bireyler, bir düşmanı veya ötekini referans olarak kolektif kimliklerini inşa etmektedirler.
2. Kimlik Yüceltme: Dış grupların ötekileştirilerek olumsuz özelliklerin bu gruplara atfedilmesi, grup içinde kalan bireylerde arınma, rahatlatma ve kendini beğenme duygularına yol açmakta ve dolayısıyla grup üyelerine pozitif bir kimlik kazandırmaktadır.
3. Meşrulaştırma: Sosyal özdeşleşme ve sosyal kıyaslama neti-

cesinde grup içinin değerlerinin olumlanması ve tüm olumsuzlukların grup dışına yansıtılması, grup içinin değer yargılarını ve grup üyelerinin diğerlerine yönelik olumsuz tutum ve davranışlarını haklılaştırıp meşrulaştırmaya sebep olmaktadır.

4. Sosyal Düzeni Koruma: Olumsuzluklar dış gruplara yüklenmediğinden, sosyal düzeni bozanların ötekiler olduğu inancı genele yayılmakta ve dolayısıyla ötekilerin kontrol altına alınması durumunda sosyal düzenin sorunsuz işleyeceğine inanılmaktadır.

Medyada “Öteki”nin Temsili

Ötekiliğin meşruluk kazanması rıza üretimiyle doğru orantılıdır. Medya kullandığı söylemler ve görsel kodlar aracılığıyla ötekilere ilişkin rızanın üretiminde büyük rol oynamaktadır (Şeker ve Şimşek, 2011: 490). Diğer bir ifadeyle, medya, sosyal kategorileri şekillendirmekte, anaakıma kimlerin dahil olup kimlerin dışlanacağına karar vermekte, bazı değerleri meşrulaştırıp bazılarını görmezden gelmekte ve bu yolla hem etiketleme sürecinin hem de ötekileştirmenin temel dışlisi halini almaktadır. Etiketlenerek toplumdan dışlananlar medyada fazla temsil imkanı bulamazken, temsil edildikleri noktalar genellikle üçüncü sayfa haberleri biçiminde olmaktadır. George Gerbner bunu “sembolik imha” kavramı ile açıklamaktadır. Gerbner’in “kültürel göstergeler projesi” kapsamında televizyon metinleri üzerinde yapmış olduğu içerik analizlerine göre anaakımın dışında kalan bireyler sembolik imhaya maruz kalmaktadır. Diğer bir ifadeyle anaakımın dışındaki kimlikler medyada yeterince temsil imkanı bulamamakta ve dolayısıyla toplum tektipmişçesine yansıtılmaktadır (Çığ, 2006: 34). Medya bu etkinliği sayesinde bireylerin zihinlerine nasıl davranışları gerektiğini ekmekte ve bir bakıma zihinler üzerinde bir kontrol ve yönlendirme yapmaktadır.

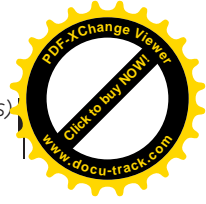
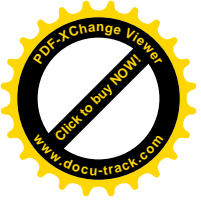
“Ötekinin imajı medyada inşa edilebilen bir karaktere sahiptir. Bu inşa ötekinin farklı bağlamlara göre oluşturulmuş farklı kurguları olabileceği anlamını taşır. Öteki, yani sosyal psikoloji literatüründeki isimlendirilişiyle diğeri, kendisine karşı ilgi, arzu, düşmanlık, saldırganlık duyulan, örnek veya model alınan, itilen veya dışlanan biridir. Diğeri algısı çoğu kez çatışmalıdır.” (Akçalı, 2006: 75).

George Gerbner ticari ve siyasi kaygılar taşıyan televizyonun, izleyicilere gerçek dünyada olmayan bir kültür ve kimlik sunduğunu belirtmektedir. Egemen değerlerin yayıcısı olan bu kültür, televizyon yayınları aracılığıyla bireyin zihnine ekilmekte ve birey yayınlarla kazandığı bu yeni kimlik aracılığıyla ekranda görmediklerini ötekileştirmektedir. Başta televizyon olmak üzere tüm geleneksel medya araçları, anaakımın dışında kalanları yetersiz temsil ettiğinden, farklılıkların yok edildiği bir kaynaşma kazanı olarak işlev görmektedir (Erdoğan ve Alemdar, 2005: 177). Gerbner bu sürece “yaygın görüş haline getirme” adını vermiştir. Bu süreç bir homojenleştirme süreci olup, sürecin neticesinde izleyenlerin görüş, inanç ve beklentileri gösterilen içeriğe uygun bir şekilde homojen bir potada eritilmektedir (akt. Batmaz ve Aksoy, 1995: 33).

Bireylerin medyadaki haber temsillerine bakıldığında “biz” olarak tanımlanan kesimin seçkin olarak yansıtıldığı olumlu haberler; “onlar”ın ise yoksul, zayıf, çaresiz olarak yansıtıldığı olumsuz haberler göze çarpmaktadır (Çebi, 2003: 127). Dolayısıyla medya haberlerinde stereotipik yargıları pekiştirmek üzere kurgular yapıldığı ve dengesiz temsilin olduğu görülmektedir. “İzleyiciye öteki konseptinde sunulan kimliklerin başında kadınlar, alt sosyo-ekonomik düzeydeki yoksullar, başlarına felaket gelmiş sıradan insanlar, suç ve şiddet mağduru çocuklar yer alırken; suçlular, hırsızlar, cinsel tercihi farklı olanlar ise, “sapkınlar ya da normalin dışında olanlar” grubunda temsil edilirler.” (Karaduman, 2007: 53). Kimi zaman ise “biz” kimliği mağduriyetle birlikte sunularak, başkaca grupların olumlu kanaatleri kazanılmaya çalışılmaktadır. Herhangi bir toplumun kendisine büyük acılar veren olaylar karşısında – Yahudiler’in Holocaust’u, Sırpların 1389 Kosova Meydan Savaşı gibi – yas tutmaması, bu acı olayların travmaya dönüşmesinde ve kimlik inşasında bu travmaların ön plana çıkartılmasında etkindir. “Diğer grup tarafından yaratılmış ve bir grupta yoğun aşağılanma ve mağdur olma duygularının yaşandığı olayları tanımlamak” (Çevik, 2010: 53) için kullanılan seçilmiş travmalar, kimliği mağduriyetle tanımlamaya imkan sağlamaktadır. Bu yolla hem travmaya sebep olan grup olumsuzlanmak hem de mağdur grup diğerlerinin gözünde olumlanmaktadır.

Haber metinlerinin haricinde televizyon dizilerinde de stereotiplere sıklıkla rastlanılmaktadır. Haber metinlerine paralel olarak dizi senar-

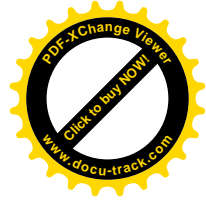

yolarında da toplumun geneline uymayan bireyler olumsuz koşullar içinde, stereotipik bir biçimde yansıtılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, “öteki”nin tanımı dizi üretim sürecinde üretilmekte; egemen ideolojiye uygun düşen değer yargıları ve kimlikler yeniden inşa edilmektedir. Stereotip karakterlerle ve klişelerle kurgulanan diziler (Kaplan, 1992: 52), ötekinin dışlanmasına, Foucault’nun ifadesiyle “anormalin kapatılması”na sebep olmaktadır. Egemen değerlerin temsili açısından “normal” sayılan kimlikler anaakım stereotipik dizilerde geniş bir biçimde temsil edilirken, “anormali” yansıtan kimlikler neredeyse hiç temsil imkanı bulamamaktadır. Ötekinin yetersiz temsili, izleyicinin öteki kimliğini daha da ötekileştirmesine yol açmakta ve neticede bu kimlikler toplumdaki giderek dışlanmakta ve pasifleşmeye mahkum kalmaktadır.

Ötekinin stereotipik temsili gibi, kadınlar da dizilerde stereotiplere maruz kalmaktadırlar. Kadının stereotipik temsili ya bir seks objesi olarak, ya namus timsali bir anne ve eş olarak ya da bir kurban olarak kurgulanmaktadır. Medyada seks objesi olarak temsil edilen kadın, metalaştırılarak erotik bir nesne halini almakta ve giderek pornografikleşmektedir (Çoban ve Özarlan, 2008: 122). Evlilik dışı cinsel ilişkilerin, evli çiftlerin ilişkisinden kat be kat fazla temsil edilmesi (Özdiker, 2012), bekar kadının seks objesi olarak konumlandırılmasının bir delili niteliğindedir. Seks objesi olarak etiketlenen kadın, anneliğe adım atmasıyla birlikte bu etiketinden büyük oranda arınmakta ve daha çok bir ahlak sembolü olarak temsil edilmektedir.

Kadınlar ötekileştirme süreçleri bağlamında medyada kamusal alandan uzak bir biçimde temsil edilmekte ve erkek egemenliğinde yansıtılmaktadır. Mevcut medya yayınlarına bakıldığında kadınların genel olarak erkeklere bağımlı bir yaşam sürdürdükleri, kurban veya zavallı rolündeki kimliklerinin ön plana çıkartıldığı, başarılı kadınların ise bu oldukları konuma cinselliklerini ve güzelliklerini kullanarak geldikleri vurgulanmaktadır.

Erkek egemenliğinde ötekileştirilen kadın başta namus cinayetleri olmak üzere şiddetin temel hedefi halinde yansıtılmaktadır. Erkeğin kadına şiddet uygulaması, kadının gece dışarı çıktığı, dekolte giysiler giydiği gibi gerekçeler meşrulaştırılırken, kadın bu bağlamda bir günah keçisi ilan edilmektedir. Kamusal alandan uzak, erkek egemenliğinde

ve şiddet nesnesi olarak konumlandırılıp, bu yolla ötekileştirilen kadın; dış görünüşü itibari ile de etiketlenmeye ve ötekileştirilmeye mahkum bırakılmaktadır. Örneğin sarışınlık kadınlar açısından fettanlığı, cinselliği veya “aptal sarışın” stereotipini yansıtırken; erkeklerde sarışınlık bir yakışıklılık sembolü olarak sunulmakta ve sarışın erkek kimliği bir idol gibi yansıtılmaktadır.

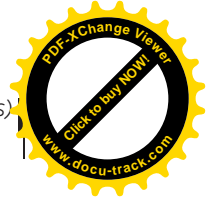
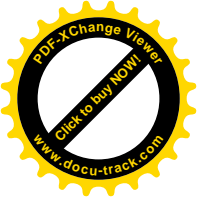
Tarlabaşı’ndaki “Kayıp Şehir”

Toplumda olumsuz muamelelere maruz kaldıkları ve ekonomik olarak sıkıntıda oldukları için ötekilerin yerleşim alanları genellikle şehirlerin arka sokaklarıdır. Ayrımcılığa maruz kalan, dışlanan, etiketlenen her türden kimliğe arka sokaklarda rastlamak mümkündür ve toplumun anaakımına mensup bireyler için bu arka sokaklar tekensiz yerler olarak değerlendirilmektedir. Bireyler mümkün olduğunca arka sokaklara girmemekte; o bölgede yaşayanlarla konuşmamaktadırlar. Arka sokaklarla olan tek bağ belki de üçüncü sayfa haberleridir. Bu bölgede yaşayan ötekilerin medya temsilleri genellikle olumsuzluk içeren, dışlanmışlıklarını daha da derinleştiren cinayet, yoksulluk, uyuşturucu, tecavüz ve şiddet içerikli üçüncü sayfa haberlerinden ibaret olduğundan, anaakıma uygun düşen “biz” kategorisine dahil olanlarda, bu bölgelere ve bölge sakinlerine yönelik bir korku meydana gelmektedir.

Arka sokaklar bir bakıma şehrin tam da göbeğinde yer alan ama şehirden bağımsız bir yer, adeta kayıp bir şehirdir. İstanbul’da buna verilebilecek en belirgin örnek Beyoğlu’nda yer alan Tarlabaşı’dır. Bireyin metroda, trende, otobüste, sokakta karşılaşmak istemediği, karşılaştığında ise korkarak yolunu değiştirdiği veya dalga geçerek daha da ötekileştirdiği her türden kimliği Tarlabaşı’nda bulmak mümkündür.

Apartmanlar arası gerilmiş çamaşır ipleri, sokaklarda oynayan çocuklar, kapı önünde örgü örüp dedikodu yapan kadınlar, göçmenler, hayat kadınları, travestiler, uyuşturucu satıcıları, Afrikalı ve doğulu göçmenlerle anılan Tarlabaşı, ötekilerin içe kapalı bir hayat sürdürdükleri yerleşim bölgesidir.

1930’lu yıllarda Ermeni nüfusuna ev sahipliği yapmış Tarlabaşı’nın sosyo-demografik özelliği 1955’te yaşanan 6-7 Eylül olayları ile değişip, ülke içi göçe ev sahipliği yapan bir hale bürünmeye başlamıştır. 1970’li yıllarda yasadışı eğlencenin merkezi halini alan semt, günü-

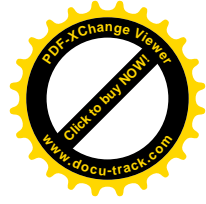
müzde Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Afrika kökenli göçmenlere ev sahipliği yapan ve suç merkezi olarak anılan bir yer haline gelmiştir (Ünlü ve diğ., 2000: 30-31).

“Kayıp Şehir”deki Öteki Kimlikleri

Beyoğlu'nun arka sokaklarında, Tarlabası'ndaki kayıp şehirde öteki oldukları için yaşamaya mahkum bırakılanların hikayesi, 2012-2013 yayın döneminde Yıldırım Türker, Murat Uyrukulak, Seray Şahiner, Tuğrul Eryılmaz ve Yelda Eroğlu'nun kaleminden ve Cevdet Mercan ile Ayşe Durmaz'ın objektifinden beyazcama yansıtılmıştır. Bahsi geçen Kayıp Şehir adlı dizi anaakımın dışında kalanları daha da ötekileştirmek yerine onların iç dünyalarına uzanmayı, diğer bir ifadeyle üçüncü sayfa haberlerinin görünmeyen faillerini ortaya koymayı ve ötekilere yönelik stereotipleri kırmayı amaçlamıştır.

Senaryo hayat kadınlarının, travestilerin, sokak çocuklarının, Afrika-lı, Karadenizli ve Mardinli göçmenlerin birbirleriyle olan ilişkilerini ve hayatla olan mücadelelerini konu almaktadır. Dizinin ana mekanı Tarlabası'nın daracık sokaklarından birinde yer alan bir apartmandır. Bu apartmanda altlı üstlü oturan üç farklı öteki kimliği ise dizinin ana karakterlerini oluşturmaktadır. Bunlar Mardinli bir aile, Trabzon'dan göç eden bir aile ve bir hayat kadınıdır.

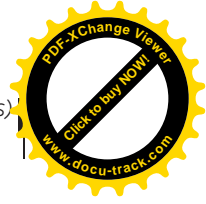
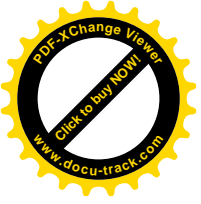
Muhasebeci olan İsmail, Toptaş ailesinin en büyük oğludur. Çalışmak için İstanbul'a göç etmiş ve Tarlabası'nda bir eve yerleşmiştir. Toptaş ailesinin annesi Meryem Hanım, Trabzon'daki evlerinin heyelan yüzünden yıkılmasının ardından 5 çocuğu ve kayınpederini de alıp İstanbul'a İsmail'in yanına gelmiştir. Futbolcu olmak isteyen oğlu İrfan, aileyi çekip çevirmekten başka amacı olmayan Kadir, üniversiteye giden Seher, mahallenin “serseri” görünümlü delikanlıları ile arkadaş olmak için can atan Sadık ve küçük Hakan ailenin diğer fertleridir. Oturdıkları evin alt katında ikamet eden Mardinli ailenin babası Selahattin tır şoförlüğü yapmakta, anne Elmas bulaşıkçılıkla uğraşmakta, çocukları Murat otomobil tamircisinde çıraklık yapmakta ve Zehra ise kuru temizlemecide Kadir'le birlikte çalışmaktadır. Toptaş ailesinin üst kat komşusu ise Aysel adında bir hayat kadınıdır. Apartmanın her katında ayrı ayrı birer dışlanmışlık ve ötekilik hikayesine rastlamak mümkündür.

Dizi köyden kente veya doğudan batıya göç bazında ele alındığında hem Trabzonlu ailenin hem de Mardinli ailenin göç ettikleri İstanbul’da yaşadıkları hayal kırıklığı göze çarpmaktadır. Her iki ailede kıt kanaat koşullarda hayatta kalma mücadele vermektedir. Ancak parasızlıktan ziyade içinde buldukları sosyal çevre onların yabancılaşmasına sebep olmaktadır. Geldikleri coğrafyada komşuluk ve dostluk ilişkilerinin zirvesini görmüş bu iki aile, kendilerine benzemeyen birçok farklı kültürden gelme insanlarla bir arada yaşamının zorluğunu taşımaktadırlar.

Toplumun geneli açısından Meryem, Meryem açınsındansa yaşadıkları semtin neredeyse tamamı ötekidir ve bu yüzden onun tek amacı çocuklarını buldukları çevrenin insanlarından korumaktır. Meryem’in bu konuda pek de başarılı olmadığı söylenebilir. En büyük oğlu İsmail, zenginliklerini kullanarak Meryem’i aşağılamış bir ailenin kızı ile evlenmiş; ortanca oğulları İrfan ve Kadir Aysel adlı bir hayat kadınına aşık olmuş, diğer oğlu Sadık mahallenin “serseri” görünümlü sokak çocukları ile arkadaşlık etmeye başlamış, kızı Seher ise kaçak yollardan Türkiye’ye gelmiş siyahi bir genç olan Daniel’a aşık olmuştur. Meryem’in ötekileştirerek dışladığı her kimlik türünden bireyin, o veya bu şekilde çocuklarının hayatlarında önemli yerler işgal etmeye başlaması; Meryem’e kendisinden farklı gördüklerini etiketlemesinin bir cezası olarak sunulmuştur. Zira Meryem çocuklarının öteki olarak yaftaladıkları ile iletişim içinde bulunduğunu gördükçe kahrolmaktadır. Meryem konuşmalarında İstanbul’u “yaban şehir” olarak tanımlamakta ve buraya gelmiş olmaktan duyduğu pişmanlığı dile getirmektedir. Pişmanlık duymasındaki en temel etken, geldiği yerdeki güven ve dostluk duygusuna duyduğu özlemdir. Kentli bireyler tarafından ötekileştirilen ve dışlanan köy yaşantısı, Meryem’in bu sözleri aracılığıyla olumlanmakta ve aslında köyün ötekileştirilmemesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Medyada Doğu kökenli ailelere yönelik kullanılan en genel stereotip ataerkilliktir. Buna göre Doğulu ailelerde kararları baba almakta, kadınlara söz hakkı genellikle tanınmamakta ve hatta kadın nesneleştirilmektedir. Bu dizide Mardinli aile aracılığıyla temsil edilen Doğulu kimliğinde bu önyargı kırılmaya çalışılmıştır. Elmas aile içinde alınan kararlarda en az eşi Selahattin kadar etkin bir konumda kurgulanmış; kızları Zehra’ya evlenmek istedikleri adam konusunda söz hakkı ta-

nınmıştır. “Zehra’yı size ezdirmem. O 12 yaşından beri çalışıp bu eve para getiriyor ve namusumuzu lekeleyecek hiçbir şey yapmadı” diyerek eşine karşı çıkması bunun bir delili olarak gösterilebilmektedir.

Dizide sadece ülke içi göçe değil, yabancı göçüne de değinilmektedir. Başta Afrika olmak üzere birçok yerden yasadışı yollarla Türkiye’ye gelen ve kaçak işçi olarak çalışanların hikâyesi ve onların gözünden Türkiye anlatılmaktadır. Dizide Daniel siyahî kimliği temsil eden en baskın karakterdir. Sokaklarda kaçak parfüm satarak hayatını kazanmaya çalışan ve kazandığı parayı memleketinde bıraktığı kız kardeşine yollayan Daniel’in en büyük sıkıntısının geçim derdi değil de, dışlanmak olduğu dizide sıkça vurgulanmaktadır. Pencere oyuklarında cam olmayan, yer yatağından başka hiçbir eşyası bulunmayan, tek odalı derme çatma bir yerde 5-6 siyahi arkadaşıyla birlikte kalan Daniel, Seher’e aşık olmuştur. Seher ise gerek aile baskısından, gerekse de zihnini işgal eden ötekilere yönelik önyargılar yüzünden Daniel’a selam dahi vermeye çekinmektedir.

Dizinin 8. bölümünde Seher okula gitmek için evden İrfan’la birlikte çıktığında Daniel’la karşılaşmışlar ve ikilinin selamlaşmaları İrfan’ı oldukça kızdırmıştır. Daniel’ı “arap” olarak çağıran daha doğrusu “arap” olarak etiketleyen İrfan, Seher’i Daniel’la konuşmama konusunda da sert bir biçimde uyararak, onun toplumdan biraz daha dışlanmasına sebep olmaktadır: “*Hem zenci, hem müzikçi... Kızım bak güven olmaz bu zencilere. Ne iş karıştıkları belli olmaz.*” İrfan’ın bu söylemleri ile Daniel’ı ötekileştirmesi, stereotiplerin ve ötekiliğin başkaları tarafından belirlenen anlamlandırmalardan, söylemlerden doğduğunu göstermektedir (Bulaç, 1995: 79).

Dizinin ilerleyen bölümlerinde Daniel’ın, bar korumalarından dayak yiyen Sadık’ı koruması ve bu uğurda dayak yemesi ailenin önyargılarını bir nebze olsun kırmış olsa da, yine de Daniel onların gözünde küçümsenmesi ve dışlanması gereken bir öteki olarak kalmıştır. Bu stereotipik yaklaşım doğrultusunda aile kızlarının/kardeşlerinin Daniel ile görüşmesinden rahatsızlık ve hatta öfke duymaktadır. Dolayısıyla Seher ve Daniel’in aşkı bir yandan izleyiciye ırkçı yaklaşımların olmaması gerektiği mesajını verirken, bir yandan ailenin önyargıları bağlamında ötekileştirmenin diskriminasyona dönüştürülme süreci işlenmektedir. Meryem, Daniel ile kızı arasındaki ilişkiyi öğrendiğinde,

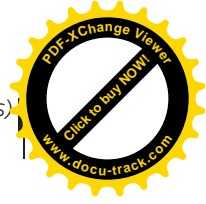
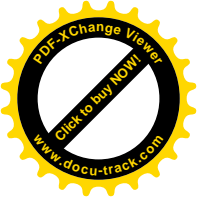

Daniel'in sınır dışı edilmesi ve bu yolla hem kendinin hem de kızının hayatından tamamen çıkması için onu polise ihbar etmiştir. İhbar sonrası gerçekleşen polis baskınında Daniel vurularak hayatını kaybetmiş ve bu yolla izleyiciye ötekileştirmenin ve yabancı düşmanlığının olumsuz ve hayati sonuçları olabileceği mesajı verilmiştir. Diğer bir ifade ile söz konusu sahne aracılığıyla, zihinlerde yer alan stereotipik yargılar doğrultusunda, bir insanı siyahî olduğu için etiketlenmenin, ötekileştirmenin ve en nihayetinde toplumdan dışlamanın, hayati sonuçlara varabileceği anlatılmaktadır. Seher Daniel'in vurulmasının ardından annesine düşman kesilmiş, evi terk etmiş ve üniversite arkadaşları ve derneklerle birlikte 'Daniel Yeko için Adalet' adlı bir imza kampanyası başlatmıştır.

Trabzonlu bir kız ile siyahi bir gencin aşk yaşaması, Türkiye'de bazı kesimleri de rahatsız etmiş ve dizinin senaristinden ve yönetmeninden bu aşkı sonlandırmaları talep edilmiştir. Dizisine müdahale edilmesinden ve siyahilerin bu biçimde ırkçılığa ve yabancı düşmanlığına maruz kalmasından rahatsız olan Cevdet Mercan, dizinin yönetmenliğinden istifa etmiştir. İstifasının ardından yayınlanan bölümde Seher'in Daniel için başlattığı imza kampanyası konu edilmiş ve imza atanlar arasında Cevdet Mercan ismi de yer almıştır (Habertürk, 22 Ocak 2013). Bu imza Mercan'ın bireylerin etiketlenerek ötekileştirilmesinden duyduğu rahatsızlığa karşı sessiz bir protesto olarak okunabilmektedir.

Toplumda öteki olarak etiketlenip dışlanmaya maruz kalan hayat kadınları dizide temsil imkanı bulan bir diğer kimliktir. Hayat kadınlığının bir tercih değil, bir kader ve/veya çaresizlikten kaynaklanan bir zorunluluk olduğu dizi de sıklıkla vurgulanmaktadır. Aysel küçük yaşta ailesini kaybetmiş ve amcası tarafından büyütülmüştür. Fakat genç kızlığa adım attığı dönemde amcasının tecavüzüne uğraması, onun hayatını hiç de istemediği bir yöne doğru kaydirmiştir. Hayat kadınları reel sosyal hayatta yaptıkları işten ötürü kirlilik damgası ile etiketlenmekte ve dolayısıyla toplumdan dışlanmaktadır. Aysel de dizide başta Meryem tarafından olmak üzere ötekileştirilmeye maruz kalmaktadır. Deyim yerindeyse, Meryem tarafından söylenen "*Ne işin olur oğlum senin böyle bir kadınlıkla.*" ifadesi dizinin slogan cümlesi haline gelmiştir. Aysel'in ev sahibi de tıpkı Meryem gibi, onu aşağılamaktadır. Aysel'le kira karşılığında birlikte olmak isteyen ev sahibi, umduğunu bulamadığında Aysel'i evden atmaya çalışmıştır.

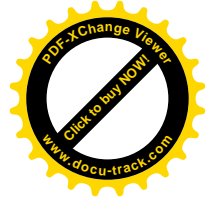
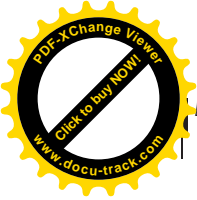

Aysel’se yaşadığı hayata ve kendisine yakıştırılan etiketlere inat son derece mert, namuslu ve yardımsever bir kadındır. İntihar eden Seher’in hayatını kurtarmış, yurtdışına kaçmak üzere olan Kadir’i eve dönmeye ikna etmiş, kalp krizi geçiren dedelerini hastaneye yetiştirmiş, kocasından şiddet gören kadını evine almış, yetim kalan bir kız çocuğunu evlat edinmiştir. Görüldüğü üzere dizi, kirli olarak etiketlenen bireylerin iç dünyalarındaki iyiliği ortaya koymaya ve onlara yönelik önyargıları kırmaya çalışmaktadır.

Heteroseksüellik dışında kalan her tür cinsel tercih toplum tarafından dışlanmakta ve kabul görmemektedir. Cinsel tercihi farklı olan insanlara hastalıklı bireyler muamelesi yapılması ve onların ‘anormal’ olarak yaftalanması, bu bireylerin daha da ötekileştirilmesine sebep olmaktadır. Oysa iç dünyaları ele alındığında, onların bizlerden farksız olduğu ve hatta bizlerden daha insani duygulara sahip oldukları görülebilmektedir. Annesinin “Koskoca dünyaya sığdıramadılar evladımı” (Radikal, 24 Eylül 2010) diye feryat ettiği travesti İrem Okan, cinsel tercihi yüzünden hakemlik lisansı elinden alınan Halil İbrahim Dinçdağ (Radikal, 30 Ekim 2011) ve nefret cinayetine kurban giden Ramazan Çetin gibiler, heteroseksüel dışı kimliklere sahip olmanın bir anlamda ölümün kıyısında yaşamakla eş değer olduğunun ispatı niteliğindedir.

Dizi son günlerde bir magazin malzemesi olarak kullanılan cinsiyet değişimine değinmekte ve bu insanların toplumdan dışlandıklarında neler hissettiklerini travesti Duygu aracılığıyla yansıtmaktadır. Farklı cinsel tercihleri yüzünden ailesinden dışlanan ve yaşadığı şehri terk etmek zorunda kalan Duygu, yıllar sonra ilk kez babasının cenazesi dolayısıyla memleketine gitmek zorunda kalmıştır. O an hissettiklerini ‘bacım, hemşirem’ diye nitelendirdiği Aysel’e “*Bana çektiydikleri için ölsün istedim. Hiç babalık yapmadı bana. Hiç saçımı okşamadı. Şimdi öldü ama içime bir hançer saplandı sanki. (...) O beni hiç sevmedi ama ben onu çok sevdim.*” sözleri ile anlatmıştır. Cinsel tercihi yüzünden duygusal ve ekonomik şiddete maruz kalan ve başta ailesi olmak üzere toplumun geneli tarafından dışlanan Duygu, bu sözleri ile cinsel tercihi yüzünden ailesinin ona sırt çevirmesinin, iç dünyasında ne büyük kırgınlıklar yarattığını dile getirmektedir. Tüm bu olumsuzluklara ve yaşanılanlara rağmen Duygu’nun babası için “ben onu çok sevdim” ifadesini kullanması, Duygu’nun ve onun nezdinde travestilerin insani yönlerini, duygusallıklarını ortaya koymaktadır.

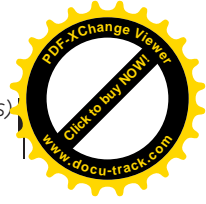
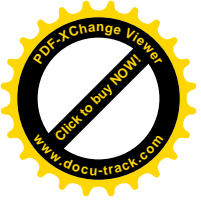

Sokak çocuğu tinercidir, tehlikelidir diye korkup yolumuzu çevirdiğimiz gençlerin iç dünyalarına da dizide yer verilmektedir. Reel sosyal hayatta “serseri” olarak etiketlenen sokak çocukları dizide dostluk kavramını pekiştiren karakterler olarak kurgulanmıştır. Mazlum kendisi gibi kimsesiz olan arkadaşları ile birleşerek sakat oğlunu tedavi ettirmek için seks işçiliği yapmak zorunda kalan bir anneye destek olmaya çalışmış ve tedavi masraflarını karşılamak için mendil, kalem gibi eşyalar satmaya başlamıştır. Fakat ne yazık ki, mendil satmak için kimin yanına yaklaşırsalar, dış görünüşleri yüzünden tepkiyle karşılaşmış ve dışlanmışlardır. Çalışarak para kazanamamaları neticesinde, dizideki sokak çocukları yasadışı yollara başvururken ve soygun yaparken yansıtılmıştır. Bu kurgu ile çaresizliğin ve dışlanmanın bireyleri yasal yollardan saptırabilecek çözümlere ittiği vurgulanmış; suçun gerçek veya görünmez faillerinin kimler olduğu izleyiciye düşündürülmüştür.

Sonuç

Sosyal kategoriler sonucunda şekillenen “biz” ve “onlar” ayrımı hayatın her kademesinde bulunmaktadır. Bu ayrım “biz” kategorisi içinde yer alanları tektipleştirmeye itmekte, “onlar”ı görünmez kılmakta ve dolayısıyla toplum genelinde anaakım değerler ve düşünceler doğrultusunda bir homojenleştirme sağlamaktadır. Söz konusu tektipleşme ve homojenleştirme, bireyleri kimliksizleştirerek onları kitlelere ve sürülere dönüştürdüğünden, egemen güçler tarafından bu kesimlerin yönlendirilmesi ve yönetilmesi kolaylaşmaktadır. Diğer bir ifadeyle, yaşanmışlıklar neticesinde şekillenen sosyal kategoriler, medyanın da etkisiyle stereotipik bir hal almakta ve güç odakları tarafından suistimal edilmektedir.

“Biz”in negatif aynası veya negatif yansıması olarak tanımlanabilen ötekiler, kendilerine olumsuz özelliklerin atfedildiği bir günah keçisine dönüşmektedir. Bu günah keçisi aracılığıyla egemen ideoloji ve değerler yaygınlaştırılmakta ve olumsuzlukların sorumluluğu anaakımın dışında kalan ve öteki olarak etiketlenen kesimlere yüklenilmektedir. Geçmiş deneyimlerle şekillenen ötekilik kavramının meşruluk kazanmasında, günah keçisine dönüşmesinde, dışlanmasında ve hatta görünmez bir kimliğe bürünmesinde medya yayınlarının etkisi yadsınamaz. Medya egemen güçlerle birlikte, anaakıma uygun düşen bireyleri gereğinden fazla temsil etmekte ve her türlü olumlu özelliği bu bireyle-

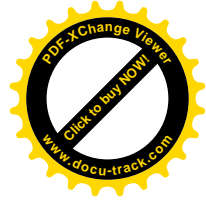

re affetmektedir. Bunun aksine ötekilere ise yeterince temsil olanağı sunulmamaktadır. Ötekilerin medya temsilinde genellikle olumsuzluk kurgusu egemendir. Diğer bir ifadeyle öteki, olumsuz olaylarla ilişkilendirilerek yansıtılmakta ve bu sayede bireylerin zihinlerindeki basmakalıp yargılar ve önyargılar daha da pekiştirilmekte ve bu bireyler toplum tarafından dışlanmaktadır. Dışlanmışlık, bu bireylerin daha da ötekileştirilmesine varan sarmal bir etki ile sonuçlanmaktadır.

Ötekilere yönelik önyargıların pekiştirilmesinde medya söylemlerinin önemi büyüktür. “Medyanın ürettiği metin bizi dünyadan haberdar eder, ancak bu dünya, bizim yaşadığımızı sandığımız dünya değil, haberdar olduğumuz dünyadır.” (Akçalı, 2006: 13). Diğer bir ifadeyle, medya söylemler yoluyla gerçekliği yeniden kurgulamakta; sınıfsal ayrımları, sosyal ilişkileri ve ötekiliği yeniden üretmekte ve bireye, dünyaya egemen güçlerin çıkarları doğrultusunda bakmayı öğretmektedir.

Gerek haber metinlerinde gerekse de dizilerde yoksullar, sosyo-ekonomik olarak alt statüde bulunanlar, kimsesizler, yabancılar, alkolikler ve uyuşturucu bağımlıları, suçlular, cinsel tercihi farklı olanlar ve hatta kadınlar öteki kimliği altında sunulmaktadır. Kadınların ötekileştirilmesi genellikle ataerkil bakış açısının bir uzantısı niteliğindedir. Ataerkil zihniyet aracılığıyla kadın üç ayrı biçimde konumlandırılmaktadır. İlk olarak, seks objesi olarak kurgulanan kadın bir meta misali izleyiciye sunulmakta ve bu kimliği ile ötekileştirilmenin merkezinde yer almaktadır. İkinci kategoride iffetli, ahlaklı kadın temsili yer almaktadır. Namus timsali olarak kurgulanan kadın kimliği genellikle annelere veya eşlere atfedilen bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kimlikteki kadın, reel sosyal hayatta bir kadının nasıl davranması gerektiğini öğretmeyi amaçlayan bir prototip işlevi görmektedir. Diğer bir ifadeyle, bu yolla izleyici statüsündeki kadına hazır davranış ve rol kalıpları sunulmaktadır. Kadına yönelik diğer bir kimlik türü ise kurban rolündeki kadındır. Kurban statüsündeki kadın aracılığı ile kadına ahlak ve iffetten uzaklaştığında veya anaakımdan saptığında başına gelebilecekler gösterilmekte ve dolayısıyla kadınların egemen değerlere uygun bir biçimde tektipçesine davranmaları öğütlenmektedir.

“Kayıp Şehir” dizisindeki kadın rollerine bakıldığında, bahsi geçen her kimlik türünden kadına rastlanmaktadır. Bekar yaşayan kadınlar seks objesi hatta hayat kadını gibi (Aysel) sunulmuş, anne olanlar sadece

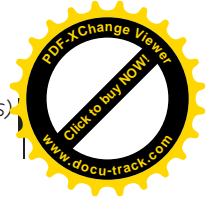
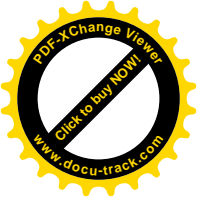

ailelerinin istikbalini ve namusunu düşünen bireyler olarak (Meryem ve Elmas) temsil edilmiş ve kurban rolündeki kadınlar anaakımdan sapanlar (Duygu) olarak kurgulanmıştır. Fakat diğer medya yayınlarının aksine, dizide seks objesi ve kurban olarak sunulan kadınlara, kaderlerini değiştirmeleri için imkânların verilmesi, tektipleşmenin dışına çıkan bir durumdur ve bu dizinin kalıpları kırmaya çalıştığının bir göstergesidir. Kadınlar gibi siyahiler, travestiler, sokak çocukları ve göçmenler de dizide öteki olarak kurgulanan ama olumlu özellikleri ağır basan karakterlerdir. Anaakım medyanın aksine bu bireyler suç ve yokluk ile değil, insani yönlerinin ağır basmasıyla kurgulanmışlardır.

Medyanın rıza üretimi süreçlerinden faydalanarak bireylere nasıl davranmaları ve davranmamaları gerektiğini öğretmesi ve belirli kimliklerdeki bireyleri öteki olarak yaftalayarak olumsuzluklar içinde yansıtması, medyanın karanlık yönünü oluşturmaktadır. Özetle, medyada stereotip, klişe ve önyargılara sıkça yer verilmesi, anaakımın dışında kalanların ötekileştirilmesine, ötekileştirilmenin akabinde ise ayrımcılığa uğramasına yol açan bir tecrit sürecinden ibarettir.

Kaynakça

- AKÇALI, Selda İ. (2006) *Gündelik Hayat ve Medya: Tüketim Kültürü Perspektifinden Okumalar*, Ebabel Yayıncılık, Ankara.
- BATMAZ, V. ve Asu Aksoy (1995) *Türkiye’de Televizyon ve Aile: Elektronik Hane Aralık 1993-Aralık 1994*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara.
- BAUMANN, Z. (2009) *Sosyolojik Düşünmek*, Çev., Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- BİLGİN, N. (1996) *İnsan İlişkileri ve Kimlik*, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- BİLGİN, N. (2007) *Kimlik İnşası*, Aşina Kitaplar, Ankara.
- BROWN, Patricia M. ve John C. Turner (2002) “The Role of Theories in the Formation of Stereotype Content”, *Stereotypes as Explanations: the Formation of Meaningful Beliefs About Social Groups*, Editors: Craig McGarty, Vincent Y. Yzerbyt, Russell Spears, Cambridge University Press, Cambridge.

BULAÇ, A. (1995) “Ötekinin Kimliği ve İmajı”, *Birikim Dergisi*, No.71-72, Birikim Yayınları, İstanbul.

CONNOLLY, E. William (1995) *Kimlik ve Farklılık Siyasetin Açmazlarına Dair Çözüm Önerileri*, Çev., Ferma Lekesizalın, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

ÇEBİ, S.M. (2003) “Kitle İletişim Araçlarının Gerçekliğin Yansıtılması Ya Da Kurulması Süreçlerindeki Rolü”, *Gazi Üniversitesi İletişim Dergisi*, No.17, 2.111-142.

ÇEVİK, A. (2010) *Politik Psikoloji*, 4. Basım, Dost Kitabevi, Ankara.

ÇİĞ, Ü. (2006) “George Gerbner”, *Kadife Karanlık II: Ayna Şövalyeleri*, Editör: Gül Batuş, Füsun Alver, Bilal Arık, Barış Çoban ve Ünsal Çiğ, Su Yayınları, İstanbul.

ÇOBAN, B. ve Zeynep Özarslan (2008) *Panoptikon: Gözün İktidarı*, Su Yayınları, İstanbul.

ERDOĞAN, İ. ve Korkmaz Alemdar (2005) *Öteki Kuram: Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi*, 2. Basım, Erk Yayınları, Ankara.

GÜNGÖR, N. (2011) *İletişim: Kuramlar ve Yaklaşımlar*, Siyasal Kitabevi, Ankara.

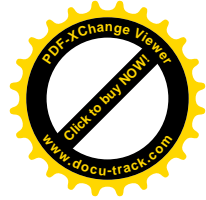
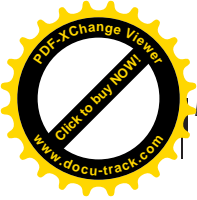
HOGG, Michael A., Deborah J. Terry ve Katherine M. White (1995) “A Tale of Two Theories: A Critical Comparison of Identity Theory With Social Identity Theory”, *Social Psychology Quarterly*, Vol.58, No.4, s.255-269.

İMANÇER, D. (2010) “Stereotipleri Anlamak”, Editör: Dilek İmançer, Medyayı Anlamak: Stereotipler, *Değerler ve Söylem*, De Ki Basım Yayın, Ankara.

LAUGHEY, D. (2010) *Medya Çalışmaları: Teoriler ve Yaklaşımlar*, Çev., Ali Toprak, Kalkedon Yayınları, İstanbul.

KAPLAN, Y. (1992) *Öykü Anlatma ve Mit Üretme Aracı Olarak Televizyon*, Ağaç Yayıncılık, İstanbul.

KARADUMAN, S. (2007) “Medyatik Gerçeklikte Kimlik Temsilleri: Televizyon Haberlerinin Aktörleri Üzerine Düşünceler”, *Selçuk İleti-*

şim, Vol.4, No.4.

McGARTY, Craig Vincent Y. Yzerbyt ve Russell Spears (2002) “Social, Cultural and Cognitive Factors in Stereotype Formation”, *Stereotypes as Explanations: the Formation of Meaningful Beliefs About Social Groups*, Editors: Craig McGarty, Vincent Y. Yzerbyt, Russell Spears, Cambridge University Press, Cambridge.

McLEOD, S.A. (2008) “Social Identity Theory”, *Simply Psychology*, <http://www.simplypsychology.org/social-identity-theory.html> (Erişim Tarihi: 13 Mayıs 2012)

MUTLU, E. (2008) *İletişim Sözlüğü*, 5. Basım, Ayraç Kitabevi, Ankara.

ÖZDİKER, C. (2012) “Televizyon Yayınlarında Cinsellik, Müstehcenlik, Erotizm ve Pornografi”, Dördüncü Kuvvet Medya Özgür Gazeteciler Platformu, <http://www.dorduncukuvvetmedya.com/arastirma/cengiz.htm> (Erişim Tarihi: 23 Haziran 2012).

REICHER, S. (2004) “The Context of Social Identity: Domination, Resistance, and Change”, *Political Psychology*, Vol.25, No.6, s.921-945.

SAKALLI, N. (2010) *Sosyal Etkiler: Kim, Kimi Nasıl Etkiler?*, 3. Basım, İmge Kitabevi, Ankara.

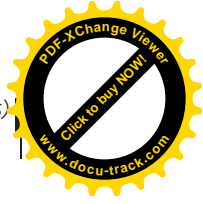
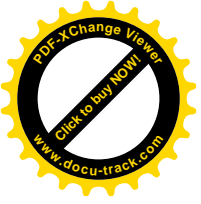
SMITH, P. (2005) *Kültürel Kuram*, Çev., Selime Güzelsarı ve İbrahim Gündoğdu, Babil Yayınları, İstanbul.

ŞEKER, M. ve Fadime Şimşek (2011) “Ötekilik Bağlamında ‘Muhteşem Yüzyıl’ Dizisinin Farklı İdeolojideki Gazetelerin Köşe Yazılarına Yansımaları”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, No.29, Bahar.

TAJFEL, H. (1969) “Cognitive Aspects of Prejudice”, *Journal of Boi-social Science*, Vol.1, s.173-191.

TAJFEL, H. ve John Turner (1979) *An Integrative Theory of Intergroup Conflict*.

ÜNLÜ, A., Yasemin Alkışer ve Erincik Edgü (2000) “Fiziksel ve Sosyokültürel Değişim Bağlamında Beyoğlu’nda Suç Olgusunun Değerlendirilmesi”, *İstanbul Teknik Üniversitesi Araştırma Fonu*.

“Kayıp Şehir’den Şok Ayrılık!”, Haber Türk, 22 Ocak 2013, <http://www.haberturk.com/medya/haber/813688-kayip-sehirden-sok-ayrilik> (Erişim Tarihi: 07.04.2013).

“Koskoca Dünyaya Sıdıramadım Evladımı...”, Radikal Gazetesi, 24 Eylül 2010, <http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=radikaldetayv3&articleid=1020470&categoryid=97> (Erişim Tarihi: 07.04.2013).

“Başkanla Futbolcu da Aşk Yaşamıştı”, Radikal Gazetesi, 30 Ekim 2011, <http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=radikaldetayv3&articleid=1067935&date=30.10.2011&categoryid=84> (Erişim Tarihi: 07.04.2013).